

НАСЛОВНА

 Macedonian ▼

НАСЛОВНА

УРЕДНИЦИ

СООПШТЕНИЕ

ПРИЈАВИ СТАТИЈА

ПОСЛЕДНО ИЗДАНИЕ

АРХИВА

ЛИНКОВИ

КОНТАКТ

ПРЕБАРУВАЊЕ

Филолошки студии

„Филолошки студии“ е славистичкото списание од областа на хуманитарните науки. Настана како резултат на меѓууниверзитетска соработка на Филолошкиот факултет при Перскиот државен национално-истражувачки универзитет, Филозофскиот факултет од Универзитетот во Љубљана, Институтот за македонска литература кој функционира во составот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, од Скопје и Филозофскиот факултет од Универзитетот од Загреб.

„Филолошки студии“ донесува богат спектар од научно-истражувачки студии од областите (филозофија, литература, историја, лингвистика) во веќе стандардно препознатливите рубрики: Филозофско-културолошки проблеми, Историја и Филологија, Зборот во историско-културолошки контекст (споредбен аспект), Литература во интеркултурен контекст, Современиот социум во културата, јазикот и литературата, Проучување на говорот. Лингводидактика и Рецензии. Информации.

Списанието „Филолошки студии“ е вклучено, индексирано и архивирано во Онлајн-библиотеката на Централна и Источна Европа (С.Е.Е.О.Л.), во Рускиот индекс на цитирање (РИНЦ), како и во хрватскиот портал на научни списанија Хрчак.

Се публикува еднаш годишно во два тома на пет литературни јазика (англиски, македонски, руски, словенечки и хрватски).

< Претходно

[Назад]

Physiological studies © Technical Implementation Metamorphosis ISSN 1857 6060

НАСЛОВНА

УРЕДНИЦИ

СООПШТЕНИЕ

ПРИЈАВИ СТАТИЈА

ПОСЛЕДНО ИЗДАНИЕ

АРХИВА

ЛИНКОВИ

КОНТАКТ

ПРЕБАРУВАЊЕ

Уредници

- **проф. д-р Јасмина Мојсјева-Гушева** - Институт за македонска литература, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија (одговорна за изданието на Интернет) jasminamg@gmail.com
- **проф. д-р Тамара И. Ерофеева** - Филологически факултет, Пермский государственный национальный исследовательский университет, Россия erofkaf@rambler.ru
- **prof. dr. Zvonko Kovač** - Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska zkovac@ffzg.hr
- **doc. dr. Namita Subiotto** - Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija, Namita.Subiotto@ff.uni-lj.si
- **др. Лидија Делић** - Институт за књижевност и уметност, Београд, Србија, ldija.boskovic@gmail.com
- **prof. Dr. Robert Hodel** - Institut für Slavistik, Universität Hamburg, Deutschland
- **prof. Dr. Branko Tošović** - Institut für Slavistik, Karl-Franzens-Universität Graz, Österreich
- **doc. dr. Sanjin Kodrić** - Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina
- **ст.наук.сп., канд.филол.н. Оксана Микитенко** - Институт мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України, Київ, Україна
- **доц. Наталиа В. Боронникова** - Филологически факултет, Пермский государственный национальный исследовательский университет, Россия
- **асис. м-р Дарин Ангеловски** - Институт за македонска литература, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија
- **проф. д-р Билјана Ристовска-Јосифовска** – Институт за национална историја, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија
- **проф. д-р Борис В. Кондаков** - Филологически факултет, Пермский государственный национальный исследовательский университет, Россия
- **проф. д-р Максим Каранфиловски** – Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија
- **prof. dr. Žiga Knap** - Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
- **проф. д-р Лидија Тантуровска** - Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија
- **prof. dr. Borislav Pavlovski** - Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
- **проф. д-р. Белоусов Константин Игоревич** - Филологически факултет, Пермский государственный

национални истражователски универзитет, Русија

- **prof. dr. Janez Vrečko** - Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
- **asist.dr. Ivica Baković** - Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
- **доц. Марија Б. Проскурнина** - Институт славяноведения РАН, Москва, Россия.
- **asist.dr. Ivana Latković** - Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
- **асис. д-р. Гоце Смилевски** - Институт за македонска литература, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија
- **doc. dr. Đurđa Strsoglavac** - Filozofski prof. **dr. Željka Fink-Arsovski** - Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
- **проф. д-р. Олена Горошко** - Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, Україна
- **др Марија Шаровић** - Институт за књижевност и уметност, Београд, Србија
- **др Игор Перишић**, Институт за књижевност и уметност, Београд, Србија

[Назад]

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 3.0 Unported License

Philological studies © Technical implementation Metamorphosis ISSN 1857-6060

УДК: 821.163.3-94.09

претходно соопштение

Кристина Димова

КНИЖЕВНОСТА КАКО ЈАНУС-ЗА ДИХОТОМИЈАТА МЕЃУ УСНАТА И ПИШАНАТА КНИЖЕВНОСТ
УДК: 821.09:398

оригинален научен труд

Лидија Ѓурковска

СОСТОБИТЕ ВО ОБРАЗОВНИЕТО ВО ВАРДАРСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА 1918-1941г
УДК: 37. 014(497.71)“1918/1941”

прегледен труд

Славчо Ковиловски

ГЕОРГИ ТРАЈЧЕВ КАКО ПРОСВЕТЕН ДЕЕЦ, КНИЖЕВНИК И ПУБЛИЦИСТ
УДК: 929 Трајчев, Г.

статья по специальности

Палченко Е.Н.

ДЕЈТЕЛНОСТЬ ЮРИЯ КРИЖАНИЧА В КОНТЕКСТЕ УКРАИНСКОГО БАРОККО.
УДК: 821.16

оригинален научен труд

Силвана Сидоровска-Џуповска

АПТЕКАРСКАТА ДЕЈНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА ВО 19 ВЕК
УДК: 615(497.7)“18”

ЗБОРОТ ВО ИСТОРИСКО-КУЛТУРОЛОШКИ КОНТЕКСТ(СПОРЕДБЕН АСПЕКТ)

оригинален научен труд

Јасминка Делова-Силјанова

ЧЕШКИТЕ ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА НОНА / НОГА ВО ПРЕВОДИТЕ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
УДК: 811.162.3'373.7:811.163.3'255.4

прегледен труд

Даринка Маролова

ЗА ПРЕВОДОТ НА НЕКОИ СПЕЦИФИЧНИ КУЛТУРНИ ФЕНОМЕНИ ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО
ЦИЛИПЕРОВАТА НОВЕЛА ПОРУЧНИКОТ ГУСТЛ
УДК: 821.112.2-32:811.163.3'255.2

прегледен труд

Јасмина Мојсиева-Ѓушева

Маролова Даринка: За преводот на некои специфични културни феномени од германски на македонски јазик во Шницлеровата новела „Поручникот Густл“

Резиме

Предмет на оваа научна статија е анализата на специфичните културни феномени присутни во книжевните дела од транслатолошки аспект. Истражувањето се врши врз новелата „Поручникот Густл“ од Артур Шницлер, преведена на македонски јазик од Марина Нишлиска. Прво се детерминира поимот *специфичен културен феномен*, а потоа критички се разгледуваат постапките употребени за надминување на проблемите при преводот на специфичните културни феномени во оваа новела. За анализа се земени лексеми од материјалната култура, разлики во употребата на голема буква и некои комуникациски феномени (како што се: директно обраќање со ти/Вие, примена на вокатив и вулгаризми како лексички варијации од дијастратиски аспект). Онаму каде што преводот не ги задоволува критериумите за квалитет се нудат подобри решенија за превод на ваквите феномени.

Клучни зборови: *специфичен културен феномен, книжевен превод, книжевен преведувач, комуникација.*

Abstract

Subject of this article is the analysis from translational perspective of specific cultural phenomena which are present in literature. The survey is carried out on the novel "Lieutenant Gustl" by Arthur Schnitzler, translated into Macedonian by Marina Nishliska. It begins with determination of the term *specific cultural phenomenon*, and then follows a critically review of methods used in this novel for overcoming problems in translating the specific cultural phenomenon. Lexemes of material culture, differences in the usage of capital letters and some communication phenomena (such as direct addressing, usage of vocative and vulgarisms as lexical variations from diastatic aspect) are taken for the analysis. Where translation does not meet the criteria of quality, better solutions are offered for translating such phenomena.

Key words: *specific cultural phenomenon, literature translation, literature translator, kommunikation*

0. Вовед

Покрај многубројните сличности меѓу германската и македонската култура, поради гео-културната, историската и социјалната близина, постојат и полиња на кои овие две култури манифестираат разлики што можат да доведат до недоразбирање меѓу соговорниците. Еден таков случај на комуникациско недоразбирање би се јавил кога еден Македонец во Германија би рекол за некоја жена: *Таа е риба*. Овој израз во македонската култура асоцира на тоа дека жената е шармантна, грациозна, убава, додека пак во Германија зборот *риба* (гер. *Fisch*) има повеќе негативна конотација, имено дека жената е студена и без емоции. Или, пак, кога на гостинот му се нуди нешто за јадење или за пиење, па дури и помош, во Македонија е обичај прво учтиво да се одбие понудата и да се прифати дури по неколкукратно понудување. Додека, пак, припадниците на германската култура веднаш го соопштуваат својот став во однос на прифаќањето или одбивањето на понудата. Освен тоа, тие веднаш почнуваат да јадат без да го почитуваат времето за учтивост, додека Македонците не почнуваат веднаш да јадат (кога се на гости или во ресторан), туку прво се муабетат со салатата и ракијата за да не покажат лакомост и глад.

Предмет на ова истражување е проблематиката на пренесување на специфичните културни феномени од германскиот во македонскиот јазик преку преводот. Од мноштвото културни специфични феномени овде за анализа ќе земеме неколку примери од јазичните културни специфични феномени (лексиката на материјалните специфични културни феномени и употребата на голема буква како графемски специфичен културен феномен) и неколку примери од комуникациските културни специфични феномени (начинот на обраќање, вокативот кај именките и употребата на вулгаризмите).

Корпусот на анализа го чини новелата „Поручникот Густл“ од Артур Шницлер, преведена на македонски јазик од Марина Нишлиска.

1. Специфични културни феномени

Под *специфични културни феномени* се подразбираат сите објекти и апстракти кои се специфични за една култура и се длабоко врежани во неа или пак предизвикуваат ментални претстави кои за припадниците на другите култури се непознати или предизвикуваат поинакви ментални претстави. Нив ги има во сите сфери на животот. Овде се вбројуваат материјалните предмети (храна, облека, музички инструменти, алатки итн.), дејства, концепти, системи, погледи, навики, традиции, титули, институции, хумор, табуа, начин на комуницирање итн. Норд (1993:22) смета дека специфични културни феномени се „сите форми на (јазично и нејазично) дејствување и однесување, кои врз основа на нормите, конвенциите и мислењата својствени за една културна заедница се различни отколку во другите заедници“ (превод Д.М.). Хансен (1996:63), од друга страна, ги дефинира специфичните културни феномени како „свкупност од културни и социоекономски придобивки на еден јазичен простор, кои во одредена ситуација даваат повод за одредено разбирање и за соодветно дејствување“. Во секој случај, тие сведочат за разликите во општественото, политичкото, социјалното или културното поле, се развивале со векови и во сооднос со географските, климатските, политичките и економските услови на околината. Со други зборови, специфичните културни специфики се одраз на идентитетот на етничките групи.

Тоа што може да се смета за културен специфичен феномен е релативно и станува видливо само при компарација со некоја друга култура. Ова е дотолку поважно, што постојат специфични културни феномени кои може да ги има во повеќе култури истовремено, но во споредба со некоја трета да изгледаат несекојдневно, чудно.

2. За преводот на некои специфични културни феномени од германски на македонски јазик

2.1. За преводот на лексиката од материјалната култура

Под поимот *материјална култура* се подразбираат артефакти создадени од човекот кои се типични за едно културно опкружување. Овде спаѓаат реалиите од секојдневието, како што се храна и пијалаци, облека и накит, разни предмети и апарати во домаќинството, земјоделски алатки, играчки, транспортни средства, уметнички дела, архитектонски дела итн. На пример, македонскиот збор *налани* се однесува на рачно изработени дрвени обувки со кожен ремен, кои девојките ги носеле во минатото. И во народното творештво често се среќава како мотив девојчето со наланите кое оди по калдрмата за да донесе вода од чешмата. Денес изразот *налани* се употребува како назив за женски сандали со дрвена подлога и се смета за специфичен културен феномен кој или не постои во другите култури, вклучувајќи ја и германската како релевантна за ова истражување, или пак поседува поинакви конотативни значења.

Материјална реалија што ја сретнавме во новелата „Поручникот Густл“ од Артур Шницлер е лексемата *Kreuzer*.

Wenn ich's nur durchsetzen könnt', dass er mir eine regelmäßige Sustentation gibt... aber nein, um jeden Kreuzer muss man extra betteln.

(Schnitzler, A., Leutnant Gustl, S. 11)

Кога би можел да издејствувам да ми дава редовна издршка... но не, треба екстра да се моли за секоја паричка.

(Шницлер, А., Поручникот Густл, стр. 46)

Оваа лексема (некогаш се среќава и како *Kreutzer*) првобитно означува сребрена монета со два втиснати крста (оттука потекнува и името, бидејќи *Kreuz* на македонски јазик значи *крст*), која се користела во јужните германски области, во Австрија и во Швајцарија. Но, со текот на времето оваа монета постојано губела од вредноста за да на крај претставува евтин метал со многу мала вредност.

Нејзиното значење преведувачката Марина Нишлиска го пренела со зборот *паричка* (стр. 46), кој претставува деминутивна форма на зборот *пара*. Донекаде таа успеала да ја предаде ниската вредност на платежното средство, но не открива ништо за архаичната употреба на оригиналниот израз во германското говорно подрачје. Како подобра варијанта што ги содржи и малата вредност и архаичниот карактер можеме да ги понудиме деминутивните форми: *грошче* и *динарче* (како поранешни платежни средства на овие простори). Друга варијанта би била да се додадат други лексички средства, на пр. придавката *скришен*, според примерот на фразите *нема скришена пара* или *нема скришен денар* за да се постигне истиот ефект: [...] *треба екстра да се моли за секој скришен грош/денар*. За уште подобра варијанта ја сметаме лексемата *банка*, бидејќи некаде во 60-тите години на минатиот век оваа лексема означувала нисковредна монета на македонскиот пазар која со текот на времето отишла во заборав, исто како германската лексема *Kreutzer*.

2.2. За големата буква како графемски специфичен културен феномен во преводот

Сите именки (конкретни и апстрактни) и именки изведени од други зборови во германскиот јазик се пишуваат со голема буква. Ова се смета како особеност на овој јазик, бидејќи во ниту еден друг јазик не се пишуваат општите именки со голема буква. Оваа појава има културна заднина, колку и да изгледа неверојатно од синхронски аспект. Појавата на големата буква во иницијална позиција подлежела на долг процес и била условувана од многу културни фактори. Првобитно таа служела за да го краси писмото и како средство за потенцирање на поединечни зборови во текстот. На почетокот со голема буква се пишувале имињата на светите предмети и појави, како *Bibel* (мак. *Библија*), *Gott* (мак. *Бог*) или пак на носители на некои високи титули, како *König* (мак. *крал*), *Kaiser* (мак. *цар*), потоа и именките за изразување почит, како *Herr* (мак. *господин*) и титулите како *Fürst* (мак. *кнез*) и именките кои означуваат припадност кон некоја група, како *Christ* (мак. *христијанин*), за да стане пишувањето на именките со голема буква честа пракса. Со последната реформа на *Правописот* во 1998 година, со голема буква се пишуваат и сите именки изведени од други зборовни групи (пр. броеви, придавки, прилози и др.).

Додека, пак, во македонскиот јазик сите именки се пишуваат со мала буква, со исклучок на сопствените именки (*Марија*, *Охрид*), присвојните придавки изведени од сопствени именки (*Гоцев*, *Билјанини*), називите на припадници на држави, региони, националности и сл. (*Македонец*, *Влав*), имињата на книги, институции, објекти, документи и сл. (*Папокот на светот*, *Национален институт за историја*, *Устав*), сакралните имиња (*Православие*, *Света Тројца*), заменките со кои се изразува почит (*Ви* и *Ваи*) и сл.

- *Der Kopetzky hat's gut, der sitzt jetzt längst im Wirthaus und raucht seine Virginia!...*

(Schnitzler, A., Leutnant Gustl, S. 9)

*На Копецки му е многу добро, сега веќе седи во гостилницата и ја пуши својата
Вирџинија!..*

(Шницлер, А., Поручникот Густл, стр.45)

Во горенаведената реченицата, која ја извадивме од новелата „Поручникот Густл“, нашето внимание го привлече зборот *Virginia*. Овде се поставува прашањето дали тој претставува општа или сопствена именка. Од одговорот на ова прашање зависи ортографијата на зборот на македонски јазик. Имено *Virginia* е деоним, т.е. збор кој го има во речникот, а е настанат од сопствена именка. Тој прво означувал име на квалитетна сорта на тутун што се одгледувала во Вирџинија, па оттаму денес така се нарекува секоја долга тенка и тешка цигара

која има сламен дел за повлекување на димот. Со други зборови, од некогашната сопствена именка во меѓувреме е настаната општа именка.

Преведувачката го презела овој термин заедно со ортографијата во македонскиот превод, без да изврши ортографско приспособување. Таа веројатно ја сметала именката за сопствена. Збунува фактот што во германскиот јазик нема разлика во начинот на пишување на општите и сопствените именки. Па, во согласност со *Правописот на македонскиот јазик*, сметаме дека би требало да ја напише именката *вирџинија* со мала буква, како општа именка, по примерот на скапата пура од Куба – хавана (герм. *Havanna*).

2.3. За преводот на некои комуникациски феномени

2.3.1. Разлики во начинот на директно обраќање

Кој, во која ситуација и кому му се обраќа со *ти* или со *Вие* зависи од културата. Обраќањето со *ти* претставува неформален начин на обраќање кон соговорникот скоро во секоја култура и упатува на социјалната близина меѓу учесниците во комуникацијата, додека пак обраќањето со *Вие* претставува формално и учтиво обраќање што упатува кон поголема дистанца меѓу соговорниците. Сепак, постојат разлики во тој поглед во германските и во македонските говорни акти. Иако како преводни еквиваленти на германските заменки *Sie* и *du* важат македонските заменки *Вие* и *ти*, уште на морфолошко ниво се регистрираат разлики. Имено, *ти*-формата во множина на германски јазик гласи *ihr*, а *Вие*-формата во множина гласи *Sie*, додека пак *ти*-формата во множина на македонски јазик гласи *вие*, а *Вие*-формата гласи повторно *Вие* (иста е во единина и во множина).

Постојат разлики и во употребата на овие форми во овие две културни заедници. Освен за обраќање кон личности од пониски општествени категории (како таксисти, келнери, продавачи, хигиеничарки, механичари и сл.), во македонските говорни акти повообичаена е формата *ти* и за обраќање кон познајници, како соседи, колеги, пријатели, пријатели на родителите итн. Понекогаш ќе се слушне *ти*-формата дури и на телевизија, кога некој водител интервјуира некоја позната личност (политичар, пејач, експерт). Мора да се признае дека во некои региони во Македонија, на село и во круговите на пониските социјални слоеви егзистира само *ти*-формата. *Вие*-формата се јавува, пред сè, во официјални средби (при судски процеси, политички дискусии) или при обраќање кон личности со високи титули (како професори, декани, директори, министри итн.). Додека, пак, во германската култура скоро без исклучок обраќањето кон непознати и постари лица е со *Вие*-формата, а кон блиски пријатели, помлади роднини или припадници на пониските социјални класи со *ти*. Во екстремни случаи може да се слушне заменката *er* (мак. *тој*) при директно обраќање кон некоја личност од екстремно ниска социјална класа.

Освен тоа, комбинациите од *Herr/Frau* (мак. *господин/госпоѓа*) со презимето се вбројуваат во секојдневните форми за директно обраќање во германската култура. Ова се јавува поретко во македонската култура, бидејќи многу почесто на тоа место се употребува името.

Со следниов пример може да се докаже дека во говорните акти на германски јазик се дава предност на обраќањата со *Вие*, а на македонски јазик со *ти*.

„Herr Leutnant, wenn Sie das geringste Aufsehen machen, so zieh' ich den Säbel aus der Scheide, zerbrech' ihn und schick' die Stück' an Ihr Regimentskommando. Versteh'n Sie mich, Sie dummer Bub?“

(Schnitzler, A., Leutnant Gustl, S. 18)

„Господине поручнику, само ако предизвикате и најмало внимание, ќе ја извадам сабјата од футролата, ќе ја скршам и дел од неа ќе испратам во Вашиот полк. Ме разбирате ли, Вие, глупаво момче?“

(Шницлер, А., Поручникот Густл, стр. 50)

Во горенаведениот пример говорителот му се обраќа на соговорникот со *Vue*. Освен тоа, тој го започнува својот говор со официјалната форма *Herr Leutnant* (мак. *Господине поручнику*), а на крајот од овој говор го навредува овој „господин“ со зборовите *Sie dummer Bub* (мак. *Vue, глупаво момче*). Притоа, во македонскиот превод се јавува противречност, бидејќи тој прво го велича соговорникот, му изразува почит со употребата на *Vue*-форма, за да набрзо потоа го навреди со зборовите: *Versteh'n Sie mich, Sie dummer Bub?* (мак. *Ме разбирате ли, Vue, глупаво момче?*). Ова веројатно се должи на тоа што на непозната личност, а особено на некој кој е носител на висока титула (во овој случај на поручникот) обраќањето на германски јазик оди со *Vue*, дури и тогаш кога на соговорникот му се припишува дрско однесување.

Преведувачката го пренела овој дел од дијалогот премногу буквално, така што ја употребила заменската форма *Vue* како еквивалент на германската *Sie*. Негативна страна на овој начин на преведувачко дејствување е тоа што во македонските говорни акти во кои има навредливи дијалози меѓу соговорниците не може да дојде предвид формата *Vue*. Па оттука, овој буквален превод со *Vue, глупаво момче* му звучи сосема неприродно и противречно на македонскиот читател. Евентуално оправдание може да се најде само во тоа што би можело обраќањето да биде сфатено иронично, шеговито. Но оваа претпоставка би претставувала ризик, затоа на местото на преведувачката ние би го оставиле целиот разговор да тече со обраќање во второ лице единина или, барем, онаму каде што завршува учтивоста и каде што се чувствува напнатост во говорот.

2.3.2. Разлики во употребата на вокатив

Под вокатив се подразбира посебна форма на именката, со цел за директно обраќање или повикување на соговорникот. Вокативот во македонскиот јазик се смета за остаток од некогашните падежи и најчесто се образува со додавање на суфиксите (-o, -e, -че, -и, -а) на личните имиња и општите именки. Тој може да се реализира и во комбинација со некои фонетски (со нагласување) и лексички (пред сè, извици и присвојни заменки) средства. Со други зборови, во македонскиот јазик постои голем диверзитет на можности за изразување на вокативот, како што се гледа од следниве примери: *Блажо! Еј, Ристо! Донке! Сине мој! О Боже! А бре момче! Бабо ма! Мајко моја!* Во овој контекст може да се јават и други именки како средства за повикување и обраќање, како што се некои називи за роднински и љубовни односи, на пр. *бабичко, тетке, чичко, сине, ќерко, душо, срцка*, иако не станува збор за роднински и љубовни односи меѓу соговорниците.

Наспрема тоа, во германскиот јазик е можна само лексичката (со вметнување на заменки и придавки или со скратувања на сопствените имиња) и фонетската (со нагласување) реализација на вокативот: *meine Liebe, mein Sohn, Du Mensch, lieber Gast, gnädige Frau, Mama, Steffi*. Во пишаните текстови фонетската реализација се означува интерпункциски: *Else! Gott! Onkel! Hans!* Во инаков случај вокативот се открива врз основа на контекстот. Пример: *Friedrich, erzählst du mir bitte etwas von deiner Kindheit* (мак. *Фридрих, раскажи ми, те молам, нешто за твоето детство*). Присуството на вокативот се чувствува во одредени формули кои содржат именки како што се: *Herr* (мак. *господин*), *Frau* (мак. *госпоѓа*), *Fräulein* (мак. *госпоѓица*) и/или придавки како *geehrte/r* (мак. *почитуван/а*), *verehrte/r* (мак. *уважен/а*), *gnädige/r* (мак. *милостив/а*), *geschätzte/r* (мак. *ценет/а*), *liebe/r* (мак. *драг/а*), *teure/r* (мак. *драгоцен/а*). Формите од ваков вид функционираат како форми за обраќање со почит, па евентуалното дополнително обележување на вокативот со други средства би било излишно во германскиот јазик.

- *Nein, so bequem wird's Ihnen nicht gemacht, Herr Leutnant... Aber wie und wann? Jetzt könnt' ich mir doch endlich einmal die Geschichte ordentlich überlegen... überlegt muss ja alles werden...so ist es schon einmal im Leben...*

(Schnitzler, A., Leutnant Gustl, S. 31)

- *He, господине поручниче, нема да Ви се дозволи толкава удобност... Но каква и кога? Сега би можел конечно уредно да ја осмислам приказната... мора сè да е осмислено... така е сè во животот...*

Во извадокот од Шницлеровата новела „Поручникот Густл“ на 31 страница го сретнавме изразот *Herr Leutnant*, во кој носител на вокативот е лексемата *Herr*. Но, бидејќи македонскиот јазик има структура која и во комбинација со средства што служат за изразување почит кон некогашниот мора да се маркира и морфолошки, преводот на овој израз на македонски јазик би гласел: *господине поручнику* (или *господине поручниче*¹). Преведувачката се одлучила за втората варијанта и постапила во согласност со правилата за образување на вокатив во македонскиот јазик.

2.3.3. Вулгаризмите како јазични варијации од дијастратиски аспект

Варијациите во јазикот од дијастратиски аспект се базираат на разлики во социокултурните околности на една јазична заедница. Такви варијации можат да се јават во јазикот на младите, во вулгарниот јазик, во детскиот јазик, во женскиот јазик, во ловцискиот јазик и сл.

Вулгаризмите се јавуваат често, не само во усната, туку и во писмената комуникација (пред сè, во дијалозите). Употребата на вулгаризмите може да ја отсликува индивидуалната заднина на зборуваачот во поглед на неговото образование, воспитание, професија и социјално потекло. Во македонските комуникациски акти се среќаваат вулгаризми, како: *мочко*, *оросија*, *копиле*, *гомнар* и сл., а во германските: *Arschloch*, *Hosenscheißer* или пак изведенки со *scheiß* - како прв член: *Scheißkübel*, *Scheißhaus*, *scheißegal* и др.

Freilich, in einer Bank ist er, und der schwarze Schnurrbart... Reserveleutnant soll er auch sein! Na, in mein Regiment sollt' er nicht zur Waffenübung kommen! Überhaupt, dass sie noch immer so viel Juden zu Offizieren machen - da pfeif' ich auf'n ganzen Antisemitismus!

(Schnitzler, A., Leutnant Gustl, S. 10)

Претпоставувам работи во банка, а црните мустаќи... Треба да е и поручник во резерва! Во мојот полк нема да дојде на вежба! И како воопшто можат уште да обучуваат Евреи за офицери, да му се плукнам на антисемитизмот!

(Шницлер, А., Поручникот Густл, стр. 45)

При нашето истражување во новелата „Поручникот Густл“ најдовме на германскиот израз *auf etwas pfeifen*: [...] *da pfeif' ich auf'n ganzen Antisemitismus!* Со оваа фраза се изразува презир, игнорантност, незаинтересираност кон некое суштество, предмет или дејство, при што мотивираноста на изразот доаѓа од зборот *pfeifen* (мак. *свирка*). Преведувачката го пренела овој вулгарен израз во македонскиот културен простор со изразот: *да му се плукнам*, кој го содржи глаголот *плука*. Значи, преведувачката ја променила перспективата, т.е. употребила друг вулгарен израз кој на македонски јазик звучи поприродно од евентуалниот буквален превод (нешто како: *да го исвиркам* / *да му се изнасвиркам*). Со тоа таа успеала да ја пренесе функцијата на оригиналниот израз на македонски јазик. Не само во мотивираноста на изразот, туку и во степенот на грубост, на вулгарност се чувствуваат културни разлики, т.е. македонската варијанта е погруба од германската. Во македонските говорни акти може да се чујат и уште повулгарни пцовки, но овде нив со внимание ќе ги избегнеме поради големата неконвенционалност.

¹ Со граматиката на македонскиот јазик се дозволува употреба на двете форми.

3. Заклучок

Можеме да заклучиме дека преведувањето на книжевните текстови е од сложена природа. Книжевните текстови може да имаат најразлични содржини, од секојдневни ситуации, па сè до иреални светови. Затоа се вели дека преведувачот се наоѓа пред предизвикот да ги пренесе содржините од една во друга култура и притоа да понуди максимално доближување на транслатот до оригиналниот текст, како во форма така и во содржина. Притоа мора да се признае дека преведувањето не е лесна работа, бидејќи преведувачот мора да донесе одлука како ќе го пренесе тој културен феномен, а сепак литературното дело да не изгуби од својата вредност и да не се ја изгуби поентата што ја имал авторот како идеја. Освен тоа, преведувачот е изложен на постојани критики, понекогаш и од лица кои немаат преведувано литературни дела и не знаат колку е тешка оваа дејност.

Поради доминантноста на јазичниот израз и на големата културна оптовареност на книжевните текстови, преведувачот мора да се стреми да го зачува експресивниот карактер на текстот, а со тоа да го постигне што е можно поблиску истото дејство врз читателот на преводот, како што го постигнува оригиналниот текст кај читателот на оригиналот. За таа цел, тој мора да е способен да се однесува како авторот. За Загер (сп. Снел Хорнби 1994:24) преведувачот не е само експерт за странски јазик, туку во основа земено тој мора да поседува талент на писател. Но, преведувачот е поограничен во својата креативност од авторот на оригиналот, бидејќи не смее да излегува од содржинските рамки на изворниот текст. Тоа значи дека транслатот мора да им изгледа природен на читателите, т.е. да не се познава дека е превод, односно копија на оригиналот. За таа цел тој мора да ги адаптира туѓите елементи на културата-цел. А тоа ја прави неговата задача уште потешка. Освен надареност за творење, преведувачот треба да биде и во добра психофизичка состојба (да не е уморен, под стрес, немотивиран и сл.), да поседува извесни лични особини (да биде умешен, снаодлив, упорен, трпелив, истраен, самоуверен, одговорен, храбар и сл.), но и да поседува доволно соодветно искуство и образование. Искуството се стекнува со континуираната преведувачка дејност, а со основите на преведувањето се стекнува за време на образованието, каде што се стекнува и со знаења од други области (од литературата, етиката, теоријата итн.), покрај со знаењата за двата јазика и двете култури.

Литература:

- Albrecht. Jörn. 1998. *Literarische Übersetzung: Geschichte-Theorie-Kulturelle Wirkung*. Darmstadt: Wiss. Buchgesellschaft
- Assmann. Aleida. 2006. *Einführung in die Kulturwissenschaft. Grundbegriffe, Themen, Fragestellungen*. Berlin: Erich Schmidt
- Gerzymisch-Arbogast. Heidrun. 1994. *Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum*. Tübingen & Basel: Francke
- Hansen. Doris. 1996. *Zum Übersetzen von Kulturspezifika in Fachtexten*. In: Kelletat, Andreas F. (Hrsg.): *Übersetzerische Kompetenz. Beiträge zur universitären Übersetzerausbildung in Deutschland und Skandinavien*. Frankfurt am Main etc.: Peter Lang, 63–78
- Hönic. G. Hans. & Kußmaul. Paul. 1982. *Strategie der Übersetzung. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Tübingen: Narr
- Jäger. Gert. 1975. *Translation und Translationslinguistik. Linguistische Studien*. Halle (Saale): Niemeyer
- Koller. Werner. 2001. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 6. Aufl. Wiebelsheim: Quelle & Meyer
- Маролова. Даринка. 2013. *Културни специфики во комуникацијата. Зборник на трудови од научниот собир „Македонскиот јазик како средство за комуникација и како израз на културата“*. кн. 23. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 221-226
- Маролова. Даринка. 2013. *Затворање на лексичките празнини во македонскиот јазик преку литературниот превод*. 42. Меѓународен симпозиум на книжевните преведувачи на Македонија „Македонскиот јазик во книжевниот превод“. (26-28.08.2013). Скопје: Сојуз на литературни преведувачи на Македонија
- Nord. Christiane. 1989. *Textanalyse und Übersetzungsauftrag*. In: Königs, F. G. (Hrsg.) *Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht. Neue Beiträge zu einem alten Thema*. München: Goethe-Institut, 95-119
- Nord. Christiane. 1993. *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen & Basel: Francke
- Paepcke. Fritz. 1994. *Textverstehen-Textübersetzen-Übersetzungskritik*. In: Snell-Hornby, M. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft - Eine neue Orientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis*. Tübingen & Basel: Francke, 106-132
- Sager. C. Juan. 1994. *Die Übersetzung im Kommunikationsprozess: der Übersetzer in der Industrie* (Deutsche Fassung von Kußmaul, P.). In Snell-Hornby, M. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis*. Tübingen & Basel: Francke, 331-347
- Schnitzler. Arthur. 1995. *Leutnant Gustl*. In: Schnitzler, A. *Leutnant Gustl & Fräulein Else*. Frankfurt am Main: Fischer

- Snell-Hornby. Mary. 1994. *Übersetzen, Sprache, Kultur*. In Snell-Hornby, M. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis*. Tübingen & Basel: Francke, 9-29
- Шницлер. Artur. 2000. *Поручникот Густл* (превод: Марина Нишлиска). Во: *Мајсторски раскази од германско-јазичното подрачје*. Скопје: Сигмапрес, 44-70

Информации за авторот:

1. Маролова, Даринка (Мијалче)
2. Македонија, Штип
3. Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Филолошки факултет
4. Магистер, асистент
5. *За преводот на некои специфични културни феномени од германски на македонски јазик во Шницлеровата новела „Поручникот Густл“*. Рубрика: Зборот во историско-културолошкиот контекст. Споредбен аспект
6. Ул. Панче Караџозов бр. 31 2000 Штип
7. Факс /
8. e-mail: darinka.marolova@ugd.edu.mk